

פרדס השבוע

הרב דוד שושנה שליט"א

פרשת וירא
טז מרחשון תשפ"ב

א.הנה באהל

ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל: (יח, ט)
וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים בלוט לאמר קום קח את
אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות פן תספה בעון העיר:
(יט, טו)

לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם
בקהל ה' עד עולם: (דברים כג, ד)

מובא בבראשית רבה (נ, י):

ואת שתי בנותיך הנמצאות וגו' (בראשית יט, טו), אמר רבי טוביה בר
רבי יצחק שתי מציאות, רות המואביה ונעמה העמונית.
אמר רבי יצחק (תהלים פט, כא): מצאתי דוד עבדי, היכן מצאתי אותו
בסדום.

פירש המהרז"ו (על המדרש):

הנמצאות. שהוא מיותר שהרי בהן מדבר. ועי' לעיל פרשה מ"א סי'
ד' יבמות ע"ז א'. וענין המציאה שאם מוצת אבן טובה במקום סגולתו
אין זה מציאה. אך אם מוצא באשפה זהו מציאה וכן כאן.

וכך הסביר היפה תואר (על בראשית רבה מא, ד):

היכן מצאתיו בסדום. פי' שמאז שם ה' עינו עליו שנתן פליטה בעבורו
לבת לוט. והטעם דתלה מציאותו בסדום ולא באנשי דורו כי אז היו
לו אחים הגונים וגם בין בני ישראל בזמנו היו רבים הגונים ולא יקרא
מציאה אלא לגבי אנשי סדום שלא נמצא בכלם זרע כשר רק דוד
שעתיד לצאת מלוט:

מובא במסכת יבמות (עו-עז):

א"ל דואג האדומי [לשאלו] עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות
אם לאו שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו מ"ט [יש לפקפק בדבר
כשרותו של דוד?] דקאתי מרות המואביה א"ל אבנר תנינא עמוני ולא
עמונית מואבי ולא מואבית אלא מעתה ממזר ולא ממזרת ממזר כתיב
מום זר.

[עוד הקשה לו דואג: אלא מעתה, שמא גם תדרוש: מצרי ולא מצרית
? שאני הכא דמפרש טעמא דקרא (דברים כג, ה) על אשר לא קדמו
אתכם בלחם ובמים דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם
[אמר ליה דואג: מכל מקום] היה להם לקדם [לעמונים] אנשים לקראת
אנשים ונשים לקראת נשים אישתיק [אבנר] מיד ויאמר המלך שאל
אתה בן מי זה העלם התם קרי ליה נער הכא קרי ליה עלם הכי קא אמר
ליה הלכה נתעלמה ממך צא ושאל בבית המדרש.

שאל [אבנר בבית המדרש: האם עמונית ומואבית אסורות] אמרו ליה
עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית אקשי להו דואג כל הני קושייתא
אישתיקו בעי [רצה דואג] לאכרוזי עליה [על דוד, שפסול הוא לבוא
בקהל] מיד (שמואל ב יז, כה) ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר
בא אל אביגיל בת נחש [וישי, אבי דוד, נקרא "נחש", היות והוא היה
אחד מארבעת הצדיקים שלא מתו אלא בעטיו של הנחש, שגרם
מיתה לאדם] וכתיב (דברי הימים א ב, יז) יתר הישמעאלי אמר רבא

מלמד שחגר חרבו כישמעאל ואמר כל
מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב כך מקובלני מבית דינו של שמואל
הרמתי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית [כלומר, הלכה היא
למשה מסיני ונמסרה בקבלה איש מפי איש דרך בית דינו של שמואל
הרמתי, מהרש"א. ולפי זה, מה שאמר: עמוני ולא עמונית, אין כוונתו
לדרוש לשון "עמוני" דמשמע ולא עמונית, אלא דינא קאמר: עמוני
אסרה תורה ולא עמונית].

ומי מהימן והאמר רבי אבא אמר רב כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא
אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו שאני הכא
דהא שמואל ובית דינו קיים מכל מקום קשיא.

[שהרי אמרה תורה שטעם איסורם הוא "על דבר אשר לא קדמו
אתכם בלחם", והרי אף נשים היה להם לקדם בלחם לקראת נשים,
ומכח הנימוק הזה לא היה מקום לחלק בין זכרים לנקבות! משני: לא
היה לנשים לקדם לקראת נשים, הואיל ואין דרך אשה לצאת מביתה,
וענין זה למדוהו בבבל ובארץ ישראל משני מקורות שונים:]

הכא תרגמו [כאן, בבבל, תירצו: (תהילים מה, יד) כל כבודה בת מלך
פנימה במערבא אמרי ואיתימא ר' יצחק אמר קרא (בראשית יח, ט)
ויאמרו אליו איה שרה אשתך וגו'. כתנאי עמוני ולא עמונית מואבי ולא
מואבית דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר (דברים כג, ה) על דבר אשר
לא קדמו אתכם בלחם ובמים דרכו של איש לקדם וכו'.

דרש רבא מאי דכתיב (תהילים קטז, טז) פתחת למוסרי אמר דוד לפני
הקב"ה רבונו של עולם שני מוסרות [רצועות שקושרים בהם העול
על הבהמה] שהיו עלי פתחתם רות המואביה [שדוד בא ממנה]
ונעמה העמונית [אמו של רחבעם בן שלמה, שממנה יצאו מלכי
בית דוד] דרש רבא מאי דכתיב (תהילים מו, ו) רבות עשית אתה ה'
אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אלי לא נאמר אלא אלינו מלמד
שהיה רחבעם יושב בחיקו של דוד אמר לו עלי ועליך נאמרו שתי
מקראות הללו דרש רבא מאי דכתיב (תהילים מ, ח) אז אמרתי הנה
באתי במגילת ספר כתוב עלי אמר דוד אני אמרתי עתה באתי ולא
ידעתי שבמגילת ספר [היא התורה] כתוב עלי התם כתיב (בראשית
יט, טו) הנמצאות הכא כתיב (תהילים פט, כא) מצאתי דוד עבדי בשמן
קדשי משחתי.

מסביר החידושי הרי"מ (על התורה, פרשת וירא):

איה שרה אשתך כו' הנה באוהל בשם ספר מוצל מאש ע"פ מ"ש
בש"ס מואבי ולא מואבית שתלה אי אשה דרכה לכבוש לקדם כו'
ומפקדת אהכנסות אורחים כו' ע"ש וזהו ששאלו אי' כו' כי היא
מחויבת ג"כ והשיב היא באוהל שאינה מרקדת כו' וקלסוהו.

ובזה נראה לי מה שהלכו המלאכים (מהפיכת סדום ומהצלת לוט)
לאברהם כיון שנשתלחו למקום אחר אולם כי עיקר הפיכת סדום
הצלת לוט עכור בנות לוט כמ"ש במדרש הנמצאות ע"פ מצאתי דוד
עבדי שהי' הכנה להולדת דוד ומשיח ד' ולכך המתינו על תשובת
אברהם הנה באוהל שע"ז מותר לדוד לבוא בקהל שזהו עיקר
פלוגתתם ולכך הלכו לסדום להציל לוט.

מותר ונערך עם השלמת מקורות ע"י בנו יונתן יוסף. מתוך שיחתו השבועית של הרב בצרפתי.

לקבלת השיחה ב M או ב WhatsApp : A0583245820@gmail.com או באתרים לדעת ודרשו

ב.זעקת סדום

אולי יש המשימים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען המשימים הצדיקים אשר בקרבה: (יח,כד) ויאמר אל נא יחר לאדני ואבררה אך הפעם אולי ימצאון שם עשרה ויאמר לא אשחית בעבור העשרה: (יח,לב)

מובא במגלה עמוקות (וירא ד"ה ואברהם היו יהיה לגוי גדול): המכסה אני מאברהם ר"ת מאה הן הן נ' ימי ניסן ונ' ימי תשרי שמרחיקן משור תם ביומי ניסן וביומי תשרי ורמזה כאן יומי תשובה כבר ידוע שיום הושענא רבה שהוא גמר החתימה הוא עבור אברהם שהוא דור כ"א כדאיתא במדרש ז"ש ואברהם היו בגי' כ"א יהיה הם ל' יום שנתן הקב"ה זמן ב"ד לישראל שלשים יום מר"ח אלול זמן התשובה.

לכן בירר מתחילה נ' צדיקים נגד נ' יום בכלל מיום ר"ח אלול עד גמר החתימה. אברהם קרא ה"ר נוטריקון הושענא רבה לכן נקראת רבה ע"ש אהבה רבה. חדשים לבקרים (איכה ג) רבה אמונתך רבה לכן הוצרך אברהם לבטל זעקת סדום כי רבה כי צדקתך כהררי א-ל (תהלים לו) מדת אברהם לבטל משפטך תהום רבה.

אח"כ אומר אולי יחסרון החמשים חמישה שהם הימים עד יום ראשון לחשבון עונות סוכות אח"כ מ"ם מר"ח אלול עד יוה"כ אח"כ למד כל ר"ח אלול אח"כ כ' שהם מר"ה עד הושענא רבה אח"כ י' שהן י' ימי תשובה.

הנה זה היה עון סדם אהותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה: (יחזקאל מז,מט)

מפרש האברבנאל:

ולזה ביאר מה היה ענין סדום וחטאתו באומרו הנה זה היה עון סדום אחותך וגומר רוצה לומר שכל עון סדום היה נכלל בשלושה דברים. הראשונה גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה רוצה לומר שהיה לה גאה וגאון מפני שהיה ארצו שבעת לחם והיה לה שלוח והשקט לא מלחמה ולא קטטה עם ארץ אחרת ולכן היתה מחשבתה לכלות רגל העוברים מארצם לשלא יאכלו טובתם. הב' שיד עני ואביון לא החזיקה שלא היה מדרכם לתת צדקה לעניים.

מובא במסכת סנהדרין (קט):

ת"ר אנשי סדום אין להן חלק לעולם הבא שנאמר (בראשית יג, יג) ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד רעים בעוה"ז וחטאים לעולם הבא אמר רב יהודה רעים בגופן וחטאים בממונם רעים בגופן דכתיב [גבי יוסף, כשרצתה אשת פוטיפר לפתותו לזנות, שאמר לה:] (בראשית לט, ט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלקים [הרי שרעה היינו זימה] וחטאים בממונם דכתיב [גבי צדקה] (דברים טו, ט) והיה כך חטא, לה' זו ברכת השם [בלשון סגי נהור דהיינו קללה] מאד שמתכוונים וחטאים [במזיד] במתניתא תנא רעים בממונם וחטאים בגופן רעים בממונם דכתיב (דברים טו, ט) ורעה עינך באחיך האביון וחטאים בגופן דכתיב (בראשית לט, ט) וחטאתי לאלקים לה' זו ברכת השם מאד זו שפיכות דמים שנאמר (מלכים ב כא, טז) גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד [וגו'].

ת"ר אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם (איוב כח, ה) ארץ ממנה יצא לחם [שהיתה ארץ שבעה וטובה] ותחתיה נהפך כמו אש [ואחרי כן נהפכה] מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו נתיב לא ידעו עיט ולא שופתו עין איה לא הדריכוהו בני שחץ לא עדה עליו שחל אמרו [אנשי סדום] וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרכים שאין באים אלינו אלא לחסרינו [מממוננו] בואו ונשכח תורת רגל מארצנו [שלא יעברו בארצנו עוברי אורח] שנאמר (איוב כח, ד) פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו [...]

הוא להו פורייתא דהו מגני עלה אורחין [היתה להם לאנשי סדום מיטה, שהיו מלינים עליה אורחים] כי מאריך [כאשר היה האורח ארוך יותר מהמיטה] גיזי ליה [היו חותכים אותו, כדי להתאימו לאורך המיטה] כי גוץ מתחין ליה [היו מותחים אותו, כדי שיתאים לאורך המיטה, עד שהיו אבריו מתפרקין] אליעזר עבד אברהם אקלע להתם אמרו ליה קום גני אפוריא [בוא ולון על המיטה, הבין אליעזר את כוונתם] אמר להון נדרא נדרי מן יומא דמיתת אמא לא גנינא אפוריא [שלא אשן על מיטה].

כי הוה מתרמי להו עניא [כאשר היה נקלע עני לסדום], יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתיב שמיא עליה [ושם הנותן היה כתוב על המטבע], וריפתא לא הוה ממטי ליה [ופת לא היו נותנים לו, לעני כדי שימות ברעב] כי הוה מית אתי כל חד וחד שקיל דידיה.

הכי אתני בנייהו [כך התנו ביניהם אנשי סדום] כל מאן דזמין גברא לבי הילולא [כל מי שמזמין אורח לסעודת שמחה] לשלח גלימא [יטלו ממנו את בגדו]. הוי האי הילולא אקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא [ולא נתנו לו פת] כי בעי למסעד אתא אליעזר ויתיב לסיפא דכולהו אמרו ליה מאן אומנך להכא א"ל לההוא [דיתייב] אתה זמנתן [אמר] [אותו אדם שישב לצידו בליבו] דילמא שמעי בי דאנא אזמינתיה [שמא ישמעו הציבור את דבריו של אליעזר, שאני הזמנתיו], ומשלחי ליה מאניה דהאי גברא [ויטלו ממני את בגדי] שקל גלימיה ההוא דיתיב גביה [נטל אותו אדם את בגדו], ורהט לברא [וברח החוצה]. וכן עבד לכולהו עד דנפקי כולהו ואכלא איהו לסעודתא.

הוא ההיא רבייתא [היתה שם נערה] דהות קא מפקא ריפתא לעניא בחצבא [שהוציאה פת לעני בכד, כשהלכה לשאוב מים, כדי שלא יראו בני העיר]. איגלאי מלתא שפיוה דובשא [משחו אותה בדבש], ואוקמוה על איגר שורא [והניחוה בראש החומה, שהוא מקום גבוה וגלוי]. אתא זיבורי [באו הדבורים] ואכלוה והיינו דכתיב (בראשית יח, כ) ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה ואמר רב יהודה אמר רב על עסקי ריבה [נערה].

מסביר רש"י: כי רבה. על עסקי ריבה:

מסביר המהרש"א (חידושי אגדות סנהדרין דף קט, ב): ומ"ש זעקת סדום וגו' כי רבה כו' על עסקי ריבה כו'. דרשו כן לפי שלשון זעקה היא בכ"מ ממי שנעשה עמו עול ולא ממי שעושה עול כמ"ש ויזעקו בני ישראל וגו' וע"כ פי' גם הכא זעקה על סדום מן הריבה שנעשו עמה עול וכן פירש הרמב"ן זעקת סדום וגו' זעקת עשוקים כו' ע"ש ובב"ר דרשו הכצעקתם לא נאמר אלא הכצעקתה זו דינה של נערה כו' עיין שם וק"ל:

ויאמר ה' זעקת סדם ועמרה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד: ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה: (יח, כ-כא)

מובא בבראשית רבה (מט, ו):

אמר רבי לוי אפלו אני מבקש לשתק, דינה של ריבה אינו מניח אותי לשתק. מעשה בשתי נערות שירדו לשתות ולמלאת מים, אמרה אחת לחברתה למה פניך חולנית, אמרה לה כלו מזונותיה וכבר היא נטויה למות, מה עשתה מלאה את הכד קמח והחליפו נטלה זו מה שביד זו, וכיון שהרגישו בה נטלוה ושרפו אותה, אמר הקדוש ברוך הוא אפלו אני מבקש לשתק, דינה של נערה אינו מניח אותי לשתק, הדא הוא דכתיב: הכצעקתה, הכצעקתם אינו אומר אלא הכצעקתה, ואיזו זו דינה של נערה.